

ORGANIZACE KONTROLNÍCH DNŮ U KATEGORIE ODCHOVÁVANÝCH TELAT. METODA SPRÁVNÉHO MANAGEMENTU II.

Ing. Stanislav Staněk, DiS., doc. Ing. Oldřich Doležal, DrSc., Ing. Veronika Průšová, Ilona Bečková

Proces zvládnutí správné rutiny odchovu telat v období nejen mléčné, ale i rostlinné výživy je bohužel většinou podceňovaný ve velké části zemědělských podniků. Na kvalitě odchovu závisí následné produkční období daného jedince, bez ohledu na rozdíly mezi intenzivními a extenzivními chovy. U jaloviček by mělo být snahou každého poučeného chovatele dosažení co nejlepší plodnosti, s následnou vysokou mléčnou užitkovostí v produkčním věku a to při bezproblémovém zdraví. U vykrmovaných býčků jde o produkci, představovanou vysokými přírůstky. Autory přivedlo k tomuto příspěvku několik podnětů. Jde v prvé řadě o neuvědomění si toho základního a to, že pouze zdravé tele odchované ve vhodné technologii s vhodnou výživou a odpovídající ošetřovatelskou péčí je základem úspěšnosti celého chovu.

Před časem byl v časopise *Náš Chov* (č. 3/2008?) publikován příspěvek o organizaci kontrolních dnů v chovu dojníc, který vyvolal zajímavý ohlas u řady chovatelů a poradců. U odchovu telat, lze proto více než doporučit právě zmiňovanou metodu kontrolních dnů (audit), s cílem odhalit možná rizika a slabé body odchovu na farmách. Tzv. „provozní slepota chovatelů“ nepostihuje chovatele a poradce pouze u kategorie dojníc, ale zřejmě také u ostatních kategorií skotu, telat nevyjímaje. Kontrolní činnost je proto vhodné realizovat týmově. Skupina odborníků by měl být sestavena z interních členů vedení zemědělské podniku, včetně zootechniků a dále z externích členů, tj. chovatelů z jiných podniků a farem, veterinárního lékaře, výživářského poradce, případně vědecko-výzkumného pracovníka ze specializovaného pracoviště, zabývajícího se optimalizací chovného prostředí.

Kde začít?

Vlastní šetření je vhodné zahájit již v porodně krav a jalovic. Právě zde chovatel rozhoduje o dalším osudu tele a jeho následném produkčním využití. Průběh telení, který je chovatelem mnohdy nezvládnutý (nedostatečná kontrola porodu, podcenění přípravy dojnice, v mnoha případech hazardování v průběhu telení – např. nepřivolání veterinárního lékaře) vede velmi často ke zdravotním potížím až úhynu telete, což logicky zhoršuje celkovou ekonomiku chovu. Ztráta telete úhynem nepředstavuje pouze jeho vlastní „cenu“ (meziproduktu), ale jde také o ztrátu zisku, který mohl daný jedinec dosáhnout jak produkcí, tak i případnou reprodukci. Minimalizace úhynů by se měla stát v managementu chovu dojeného skotu prioritou. Kontrolní činnost v porodně by se proto měla zaměřit na:

- subjektivní hodnocení porodny jako celku a to se zapojením všech smyslů (čistota, pachy, hluk, teplota, intenzita osvětlení, chování plemenic aj.),
- celkovou velikost porodny (tj. plochu a kubaturu) ve vztahu k počtu ustájených krav a vysokobřezích jalovic,
- používaný systém telení na farmě, kde by se mělo jednoznačně preferovat individuální telení před skupinovým.

Vlastní hodnocení velikosti individuálního porodního kotce (za standardní se při současné úrovni poznatků považuje plocha min. 12 m², lépe však 16 m²) je velmi důležitým kritériem. Pouze dostatečná plocha a vhodná dispozice kotce umožňuje krávě vybrat si místo k telení dle vlastní volby a zaujmout při něm fyziologickou polohu. Právo volby polohy při telení není žádnou novinkou, ale je zásadním pilířem eliminace komplikovaných porodů. V přirozených podmínkách např. u celoročního pastevního chovu krav, se v době telení, plemence odděluje od stáda a hledá si sama vhodné podmínky a prostředí, kde dochází k porodu. Právě zde, je

velmi často v chovech reserva, protože kráva by se měla rozhodovat o místě telení sama. Člověk má pouze v rámci možností zajistit maximum plochy, vhodné podmínky a nepřetržitou ošetrovatelskou péči jak o matku, tak i o tele.

Také počet vhodně dimenzovaných porodních kotců je velmi podstatný. Doporučuje se, aby na 100 krav připadaly alespoň 2 porodní kotce a na 350 krav alespoň 3 kotce. Kontrolní tým by měl dále zhodnotit:

- čistotu porodního kotce (suchá podestýlka v dostatečném množství, bez zbytků porodních obalů, bez vysoké vrstvy mrvy, svědčící o nedostatečné asanaci kotce),
- vybavenost napajedlem – jeho rozměrové hodnoty, objem, funkčnost, přítok vody a čistotu napájecí vody, dostatečné uzemnění, v případě temperování vody i dokonalé zakrytí elektroinstalace,
- přístup ke krmivu, jeho kvalitu a čerstvost,
- riziko možného poranění o hrazení kotce,
- vizuální kontakt mezi krávami,
- sklon podlahy mezi 5 až 7 % atd.

Zvýšená pozornost musí být věnována vybavení stáje porodnickými pomůckami. Tyto mají být umístěny na hygienickém a běžně dostupném místě. V řadě podniků, lze v tomto bodě nalézt velmi závažné nedostatky, které by v žádném případě neměly být managementem tolerovány. Hygienicky vedené telení je hlavním prostředkem ke zdárnému odchovu tele a nekomplikované regeneraci plemence. Bohužel však, u značné části zemědělských podniků je hygiena porodu stále podceňována. Uložení porodnických pomůcek mimo desinfekční prostředek je bohužel častou skutečností, se kterou se nelze smířit za žádných okolností.

foto 1 ☹: Porodna s nedostatečnou kubaturou a skupinovým systémem telení je z hlediska chovného komfortu nevyhovující.

foto 2 ☹: Skupinové telení přináší více rizik než pozitiv.

foto 3 ☹: Důkladná asanace porodního kotce je základem úspěšného telení.

Mlezivové období – základ úspěšného odchovu

Velmi častou a neustále opakovanou hrubou chybou v našich chovech je podávání nedostatečného množství podávaného mleziva (doporučené množství mleziva v první den života činí cca 8 až 10% z tělesné hmotnosti novorozeného telete) s časovou prodlevou mnohdy až 12 hodin. Kvalita podávaného mleziva by měla být pravidelně měřena, alespoň orientačně za použití kolostroměru. Praxe uchování velmi hodnotného mleziva zmrazováním (s vysokým obsahem imunoglobulinů o hustotě min. 1060 g/l⁻¹) by se mělo stát běžnou rutinou moderního chovatele. Uchovávané mlezivo by mělo být opatřeno štítkem s údaji o: datu zamražení, čísle krávy od které mlezivo pochází a orientačně zjištěné hustotě. Kontrolní

tým by se v chovu měl v první řadě zaměřit, na hodnocení tohoto krátkého období a zjišťovat tyto náležitosti:

- jsou novorozená telata osušena?
- jsou zjištěné a naměřené základní fyziologické hodnoty u telat v mezích ? (tělesná teplota mezi 38,5 až 39,5 °C, posouzení dýchání – 20 až 40 nádechů za minutu, posouzení tepové frekvence – 70 až 90 pulsů za minutu),
- nejeví některé z novorozených telat známky poporodních komplikací či genetických malformací? (bledý mulce a dásně, oteklá hlava, nebo klouby, ospalost, apatie, výtoky krve z tělních otvorů, deformace končetin aj.),
- je řádně ošetřen pupek a je tele označeno ušní známkou?
- je tele co nejdříve ustájeno ve venkovním individuálním boxu?
- je box řádně asanovaný (mechanicky očištěn a vydezinfikován)?
- je dostatečně velký a řádně nastlán suchou podestýlkou v dostatečném množství a odpovídající kvality atd.?
- je umožněn telatům vzájemný vizuální kontakt?

foto 4 ☹: Takovéto neošetření telete lze označit za týrání.

foto 5 ☹: „ustájení“ telat v tzv. „postýlkách“ je v rozporu s welfare v odchovu telat.

foto 6 ☺: Moderní a vzdušná stáj s individuálními boxy je preferovanou variantou odchovu.

Jaké jsou požadavky na venkovní individuální boxy (VIB)?

Velikost boxů s výběhem by měla vycházet alespoň z minimálních rozměrů pro ustájení telat. Odchov ve VIB je možné podle směrnice Evropské komise č. 91/629/EEC realizovat pouze do věku 8 týdnů, pokud není veterinárním lékařem rozhodnuto o jeho setrvání z důvodu neuspokojivého zdravotního stavu (izolace). Šířka boxu musí odpovídat minimálně kohoutkové výšce telete a délka kotce musí být rovna minimálně délce těla (měřené od špičky mulce ke kaudálnímu okraji hrbolu sedacího) vynásobené koeficientem 1,1 lépe však 1,2. Celková plocha individuálního venkovního boxu včetně výběhové části by měla být $2,9 \text{ m}^2 \cdot \text{ks}^{-1}$. Tato plocha zabezpečuje suchý stav podestýlky po celý rok. Telatům musí být podle výše uvedené směrnice umožněn „vizuální kontakt“ alespoň ve výběhové části venkovního individuálního boxu (VIB). Umožnění „hmatového“ kontaktu je obrovským a nepochopitelným paradoxem tohoto předpisu. Lze proto předpokládat, že tento požadavek bude ze směrnice EK po zásluze odstraněn, protože zcela eliminuje přednosti individuálního ustájení telat!

U telat ustájených ve VIB posuzujeme:

- temperament (živý x apatický),

- chování (hravost, způsob ležení, hlasové projevy apod.),
- pohyb a jeho koordinaci,
- postoj těla (nahrbení se signalizuje možnou infekci),
- srst a sliznice (barvu a případné výtoky) atd.

Velmi zásadní je ohodnotit vlastní ustájení (druh materiálu a jeho vhodnost, kvalitu a stupeň znečištění podestýlky, její dostatečnost ve vztahu k věku a hmotnosti telat, výskyt much, konzistenci, barvu a zápach výkalů aj.).

Dispozici vůči světovým stranám by měl chovatel vybírat dle charakteru, převažujících a aktuálních klimatických podmínek atd. V poslední době velmi rozšířeným a praktickým je výstavba přístřešků typu „autobusové nádraží“, resp. typu Butterfly. Boxy jsou umístěny pod tímto vysokým přístřeškem, kde je personál chráněn před nepřízní počasí (zejména srážkami) a zároveň tato vzdušná stavba nemá negativní vliv na zdraví telat, protože v tomto případě nedochází k projevům stájové únavy a zvýšeného infekčního tlaku. Odchov telat ve starších typech stájí (teletnicích), je v současné době považován již za dávno překonaný systém, kde převažují negativa nad pozitivy.

foto 7 ☹: Mouchy výrazně snižují dobu odpočinku a navíc přenášejí různá onemocnění.

foto 8 ☹: Intenzivní průjmová onemocnění mimo riziko dehydratace také způsobují podráždění krajiny řitní a sedací.

foto 9 ☹: Vizuální kontakt mezi telaty je nezbytnou nutností a povinností chovatele.

Výživa telat

Zvýšená pozornost musí být ze strany kontrolního týmu zaměřena na:

- vlastní techniku krmení mlékem (intervaly, teplotu mléka a jeho dávky na jedno krmení, ale i za celý den, jeho kvalitu, protože není v žádném případě vhodné zkrmovat telatům mléko od krav s mastitidou, event. krav léčených zejména antibiotiky)
- kvalitu a hygienu skladování mléka či MKS (včetně technik konzervace – tepelné ošetření, okyselování, tvorba zákysů atd.), včetně techniky přípravy mléčných krmných směsí (složení mléčné krmné směsi, poměr ředění, teplota vody, čistota věder atd.),
- zajištění dostatku napájecí vody a to po celý den bez závislosti na krmení mlékem (v žádném případě by nemělo být zjištěno ředění mléka vodou),
- předkládání starteru (jeho struktura, vůně, množství atd.). Proto je nutné předkládat pouze takové množství, aby byl chovatel schopen zaregistrovat u telete případný nezájem spojený se snížením příjmu tohoto krmiva).

Zejména v letních měsících bývá u řady starterů problém s vyšším výskytem much, a to v důsledku jejich „melasování“. Starter je nutné pravidelně vyměňovat, neboť vlivem mnoha biotických a abiotických faktorů (vlhkost, teplota atd.) dochází k jeho značné degradaci

(drolení, tvorba shluků, plesnivění aj.), která má vliv na jeho kvalitu, obsah a vzájemné zastoupení živin krmiva a konečném důsledku i na zdraví telete.

foto 10 ☹: *Mléko pro krmení telat musí být buď uchováváno v chladu, nebo je nutné jej vhodně konzervovat.*

foto 11 ☹: *Starter v kvalitě na obrázku není telaty přijímán a navíc může způsobovat vážné zažívací potíže u telat.*

foto 12 ☹: *Dostatečné množství startetu společně s hygienicky nezávadnou vodou, jsou základem správného odchovu telat.*

Vyhodnocení poznatků a stanovení konceptu nápravných opatření

Výsledky zjištěné kontrolním týmem v chovu je velmi vhodné konzultovat a diskutovat po ukončení kontrolní návštěvy v chovu. Hodnocení by mělo začít komplexním pohledem každého zúčastněného na porodnu, odchov ve VIB, výživu, zdraví a etologii pozorovaných telat. Poznátky si každý člen týmu zaznamenává sám a samostatně. Komunikace mezi členy týmu v průběhu vlastního šetření není žádoucí. Zjištěné rezervy je vhodné si zaznamenávat, případně pořizovat jejich fotografie. K poznatkům by měla být přijata konkrétní nápravná opatření, včetně poznamenání jmen zodpovědných osob, které budou realizovat nápravná opatření. Chovatel, který zorganizoval kontrolní den by měl také zajistit navrzení takového systému kontrol, který do budoucna zabrání případným ztrátám telat. Zápis o kontrole by měl být po projednání zaslán všem zúčastněným stranám k případnému připomínkování. Termíny kontrol u telat v období mléčné výživy by měly být realizovány min. 2krát, lépe však 3krát do roka. Osvědčilo se, uskutečnit alespoň jednu kontrolu v zimních a jednu kontrolu v letních měsících. Právě střídání ročních období se projevuje v odchovu telat specifickými problémy (chladový a tepelný stres, průjmová onemocnění atd.).

foto 13: *Schéma řešení rezerv v odchovu telat.*

Závěr

Pravidelné kontroly a audity v odchovu telat jsou jednou z progresivních metod zlepšování managementu odchovu této věkové kategorie. Složení týmu z mnoha členů s rozdílnými profesemi je zárukou mnoha rozdílných pohledů na vlastní odchov telat. V případě zjištěných chyb je nutné vyžadovat okamžitou změnu, identifikovat příčiny a přijmout takové změny, aby nedocházelo k opakování chyb. Odměňování zaměstnanců je také velmi důležitým prvkem motivace. Vhodné je odměňovat za odchované, resp. odstavené tele a nikoliv za tele narozené. V případech neustále se opakujících chyb se osvědčuje systém sankcí. Chovatel a podnikový management si musí uvědomit, že ztráta telete není pouze ztrátou jeho vlastní ceny. Dochází zde i k potencionální ztrátě z nedosažení, ať již mléčné (v případě jaloviček), nebo masné (v případě jaloviček a býčků) produkce, včetně ztrát z nemožnosti obměny stáda novou generací plemenných zvířat.

Z praktických zkušeností se autoři mnohokrát přesvědčily, že po takto organizovaných kontrolních dnech se situace ve sledovaných farmách změnila k lepšímu. Dobrým řešením je i osobní pozvání ošetřovatelského týmu k projednání závěrečné zprávy z kontrolního dne na farmě.

Příspěvek vychází z řešení výzkumného záměru MZe 0002701402.